

NASILJE I OPORAVAK

Primarius dr. Emina Kapetanović-Bunar
spec. neuropsihijatar
Ragib Vajnaga, dipl. scr
Nasiha Omanović, dipl. scr
Mubera Hodžić, dipl. scr

Sarajevo, 2003. god.

*Zlo nije samo onog koji ga čini,
i onoga je koji,
mogavši ga spriječiti da se čini,
ne sprječava ga.*

Tukidid

Ovaj projekat je realizovan uz podršku Kantonalnog centra za socijalni rad a u suradnji sa stručnim timom Službe socijalne zaštite Općine Vogošća na čelu sa šefom ove Službe gđinom Ragibom Vajnagom, a kao rezultat projekta "Pružanje usluga psihofizičke podrške žrtvama nasilja u kući, kao i inovativni pristup u radu sa nasilnikom", koji je finansijski podržan od strane PIU PELRP Sarajevo/ Projekat za tehničku pomoć socijalnom sektoru/ Nevladine organizacije/ Centri za socijalni rad/ Konsultantske usluge.

UVOD

Pred vama je priručnik pod naslovom "Nasilje i oporavak" proizišao kao jedan od rezultata rada na projektima "Snaga je u tebi" i "Ti to možeš" koji su utemeljeni u okviru Fondacije lokalne demokratije, a realizuje se kroz "Sigurnu kuću" za žrtve porodičnog nasilja od oktobra 2000. god.

Naša odluka da pišemo ovakav priručnik proizašla je iz praktičnih razloga i potrebe da što veći broj osoba koje se bave problemom nasilja informišemo kako bi lakše mogli prepoznati i efikasnije intervenisati kod svih onih koji imaju bilo koju vrstu problema vezanih za nasilje.

Nasilje se ne da sakriti, i koliko god da je jaka želja da se ono sakrije, da se potisne, ili zadrži kao najdublja tajna, toliko je njegova potreba da izađe na površinu, odnosno da se o njemu razgovara neophodna. Prizvati istinu u sjećanje i reći istinu o strašnim događajima, to je preduslov za svaku vrstu uspostavljanja neke društvene ravnoteže i za početak liječenja žrtve.

Suštinska dijalektika psihološke traume je želja da se stravični događaji poreknu, ali i istovremeno, da se o njima govori. Osobe koje su preživjele nasilje najčešće svoje priče pričaju pod jakim emocijama, često isfragmentirano, paradoksalno, kontradiktorno. Ovakvo stanje, vrlo često, dovode osobe koje su pod nasiljem u situaciju da istinu govore ali, i da je prikrivaju, pri čemu je

prikrivanje često snažnije, a priča o tom traumatskom događaju javlja se, najčešće, kao simptom. Da bismo mogli kod traumatizirane osobe da otkrijemo nasilje ili traumu mi moramo da razumijemo prošlost te osobe, da bismo popravili sadašnjost i planirali budućnost.

Ovaj priručnik pišemo u momentu kada se o nasilju razgovara na više nivoa, kroz Vladin i nevladin sektor. Pokušavamo da govorimo na način koji je primjeren našim profesijama, kao i svima onima koji će prepoznati sebe ili nekog iz svoje okoline.

ŠTA JE NASILJE?

U literaturi možemo naći različite definicije nasilja u porodici, a neke od njih su:

- Nasilje u obitelji možemo odrediti kao skup ponašanja čiji je cilj kontrola nad drugim osobama upotrebom sile, zastrašivanjem i manipuliranjem. Takvo određene nasilja može se primijeniti na najčešće oblike nasilja u obitelji – tjelesno zlostavljanje, emocionalno zlostavljanje, seksualno zlostavljanje i materijalno ili radno iskorištavanje.¹
- Nasilje shvaćamo kao čin ili proput u interakciji i dinamici međusobnih odnosa, kojim se drugoj osobi nanosi zlo, fizičko ili psihičko, upotrebom fizičke ili psihičke sile, individualno ili kolektivno.²

1 Ajduković, Pavleković; "Nasilje nad ženom u obitelji", Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 2000. str. 1

2 Vanja Čurčić "Violence in Family" web site www.nasiljeuporodici.com

- Nasilje u porodici je upotreba prijetnje ili sile sa namjerom da se žrtva povrijedi i stavi u podređeni kontrolisan položaj.³
- Nasilje osobu na najbrutalniji način dovodi u stanje pasivnog prepuštanja moći i podređenosti.⁴ Nasilje je svaki onaj postupak koji razara, ugrožava, oštećuje i ponižava ljudsko biće.⁵
- Nasilje podrazumjeva nanošenje fizičke boli ili povreda, zloupotrebu moći i povredu lične slobode. Ono je prijetnja normalnoj ljudskoj egzistenciji koja osobu degradira na status objekta i oduzima joj slobodu djelovanja. Gotovo svaki oblik nasilja sadrži i fizičke i psihičke nasilne radnje. Individualnost i kontrola nečije egzistencije se ignoriraju rezultirajući sa njenom nemoći.⁶
- Nasilje u porodici i emotivno zlostavljanje je ponašanje koje jedna osoba koristi da bi uspostavila kontrolu nad partnerom u vezi.⁷
- Nasilje je svaki onaj postupak koji razara, ugrožava, povrjeđuje i ponižava ljudsko biće.⁸

VRSTE NASILJA

Nasilje u porodici može biti prouzrokovano od bilo kojeg člana, no najčešće je nasilje muža ili izvanbračnog partnera nad ženom i nasilje roditelja nad djecom. Nasilje se manifestuje u različitim oblicima:

FIZIČKO – TJELESNO ZLOSTAVLJANJE uključuje guranje, šamaranje, premlaćivanje, čupanje kose, udaranje rukama, nogama ili predmetima, nanošenje povreda različitim vrstama oružja, opekotine i dr. što može rezultirati lakim i teškim tjelesnim povredama.

Fizičko nasilje, kao što vidimo, obuhvata širok dijapazon pojmova. Obično se nasilje kao što su štipanje i šamaranje ne smatraju ozbiljnim, kako u društvu, tako i od strane službenika u institucijama gdje se pruža pomoć ugroženim osobama. Jedino se pokušaj ubistva, ili samoubistvo smatra ozbiljnim.

PSIHIČKO NASILJE se odnosi na oblike zlostavljanja s ciljem zadobivanja moći i kontrole nad žrtvom. Razarajuće je za psihičko zdravlje i ličnost. Obuhvata različite zabrane, omalovažavanje, izolaciju, marginalizovanje problema, prijetnje, uvrede, potcjenjivanje, omalovažavanje, ucjene, kontrolu kretanja, i sl. Žene koje se obraćaju za pomoć navode da je psihičko nasilje koje trpe od svojih partnera mnogo teže od fizičkog, jer su posljedice dalekosežnije i dolazi do razaranja strukture ličnosti.

Partner, često, koristi metod izolacije kao siguran način da manipulise ženom. On je izoluje od prijatelja, roditelja i rodbine, tj. od svakoga ko bi mogao da utiče na nju da izađe iz

3 Psiho tim ADL-a, nepublicirana dokumentacija 2000. - 2003. godine

4 ibid

5 ibid

6 ALD Barcelona - Sarajevo "Bilten br. 2" Sarajevo, mart 2002. g., str. 3

7 ALD Barcelona – Sarajevo, "Snaga je u tebi" bilten I, mart, 2001. g., str. 6

8 Stručni tim ADL-a, Pilot projekat "Prevenција nasilja", april, 2003. g.

situacije nasilja u kojoj se nalazi. Tako, žena godinama živi "pod" njegovim stavovima koje vremenom prihvata i prilagođava se njima.

SEKSUALNO NASILJE obuhvata tjelesno i psihičko seksualno nasilje, a odnosi se na seksualno uznemiravanje, silovanje. Priča, iskustva i prorade nasilja ne mogu se posmatrati izdvojeno od iskustva silovanja, koje je vrlo prisutno u svakodnevici porodičnog nasilja. Neke žene ne prepoznaju da se radi o silovanju jer misle da to tako treba biti. Naime njihovi stavovi i reakcije, s jedne strane, isprepleteni su sa sveprisutnim tradicionalnim predodžbama o ženi koja je uvijek "na usluzi mužu" i koja nema svojih želja oko tjelesnog i seksualnog kontakta, a s druge strane, temelje se na jednom dugo uvriježenom socijalnom mitu da je: "Silovanje naprosto spolni odnos kad ga ne želiš." Ako se tome doda cijeli kompleks patrijarhalnih pogleda koji imaju implikacije na sudsku praksu i sve druge činitelje društvenog sustava, a sažeti su u tri osnovne poruke:

"Žene su same krive za seksualni napad jer izazivaju." (a normalna je posljedica toga "Dobila je što je tražila."), "Silovatelji su luđaci." i "Silovanje u braku ne postoji."⁹ tek se djelomice pojašnjavaju razlozi "nevidljivosti" silovanja u braku. Ne samo što je silovanje, općenito, zamjetno kasno prepoznato i priznato kao čin nasilja za koji treba krivično odgovarati, već je silovanje dugo vremena smatrano aktom koji se odnosi na čin između dvije nepoznate

osobe; nešto što se događa izvan bračne zajednice i izvan zidova kuće. Isto tako kategorija "silovanja u braku" za naše društvo je nepoznata. Žene koje se obraćaju za pomoć kažu da su od recimo 100 seksualnih odnosa sa svojim partnerom, 85 puta bile primorane ili silovane.

EKONOMSKO ZLOSTAVLJANJE uključuje uskraćivanje i oduzimanje finansijskih sredstava, neplaćanje alimentacije i sve druge oblike ostavljanja žene bez sredstava za život.

Ovaj problem se, najčešće, javlja kod žena koje su razvedene ili su u postupku razvoda. Nastaje usljed ostajanja bez stana, nepravilne raspodjele imovine, neredovnog plaćanja naknade za izdržavanje djece. Žene bivaju izbačene iz svojih domova sa djecom, i primorane da traže utočište, dok partner ostaje u domu (iako su taj dom stekli zajedničkim radom i zalaganjem).

KAKO PREPOZNATI NASILJE?

Simptomi nasilja mogu da se ispoljavaju vanjskim znacima na fiziološkom, bihevioralnom i kognitivnom nivou. Veoma naglašene su negativne emocije poput bijesa, srdžbe, tjeskobe, panike, tuge, užasa, žalosti, izdaje, krivice, osjećaj prevarenosti, snižen prag osjetljivosti, narušeno samopouzdanje, hiperpobuđenost, potpuno narušena sposobnost da uspostave blizak odnos sa bilo kim iz svoje okoline.

⁹ Nives Savić "Nasilje nad ženama u obitelji" web site www.nasiljeuporodici.com

Zapravo ove znake prepoznavanja nasilja možemo svrstati u tri grupe:

1. Psihički simptomi i oni koji se odnose na djelimični posttraumatski stresni događaj;
2. Kognitivne promjene koje uključuju tumačenje uzroka nasilja i stavove u vezi s njim;
3. Poremećaji u odnosima s drugim ljudima;

Simptome posttraumatskog stresnog poremećaja možemo utvrditi na tri načina:

1. **DIREKTNO:** intervjuom sa osobom koja je proživjela zlostavljanje kao i raznim podacima dobivenim od policije, ljekara, razgovora sa porodicom, prijateljima, saradnicima žrtve, odnosno, uzimamo strategiju višestrukog utvrđivanja.
2. **INDIREKTNO:** prošlost zlostavljane osobe (spolno ili tjelesno zlostavljanje u djetinjstvu, silovanje, porodično nasilje, zlostavljanje u bračnoj vezi, profesionalno spolno iskorištavanje, da li je jedan od roditelja bio alkoholičar ili duševni bolesnik...)
3. Upotrebom strukturiranog upitnika.

KAKO PREPOZNATI NASILNIKA?

Nasilnici dolaze iz svih rasa, klasa, etničkih grupa, religija, profesionalnih i drugih opredjeljenja, dobnih skupina i oba spola.

Nasilnici su osobe koji ugrožavaju druge, ne poštuju ni sebe ni druge. Najčešći porodični nasilnik je muškarac, a najčešća žrtva je njegova žena.

Nasilje je u našoj kulturi tolerisano, sa već prihvaćenim kulturološkim obrascima i stereotipima o podijeljenim spolnim ulogama i većoj moći muškarca nad ženama.

Nesigurnost, osjećaj nemoći i nesposobnost da prihvate slabost ili greške u sebi samima, ili da ih tolerišu u drugima psihološke su karakteristike nasilnika.

Nasilnici se mogu podijeliti u 4 grupe:

U prvu grupu grupu nasilnika spadaju one osobe koje "vuku korijene" iz osjećaja **unutrašnjeg bijesa**.

Njihov bijes dolazi iz njih samih i oni ne znaju kako da ga kontroliraju, niti vide da imaju ikakvu odgovornost da ga kontrolišu.

Oni prihvataju svoje vlastito racionaliziranje i isprike.

Ne preuzimaju bilo kakvu odgovornost sve dok ne budu primorani od strane suda, policije ili neke druge instance.

Ovakve osobe su, često, kao djeca bila zlostavljana ili zanemarivana, ili su preživjeli neke druge vrste traume kao npr. iskustvo rata.

Druga grupa nasilnika čine muškarci koji vjeruju da su **žene inferiorne i da trebaju biti kontrolisane i kažnjavane**.

Njima nikad nije žao zbog učinjenog, i na svo to nasilje gledaju isključivo kao na njenu odgovornost – da je bila bolja on ne bi imao potrebu da je kažnjava. Oni na ženu gledaju kao na **svojinu**.

Treća grupa nasilnika su muškarci koji na znaju kako da postupaju u konfliktu.

Ovakav tip nasilnika je, često, u konfliktu sa svojom partnericom u fizičkom nasilju.

Ove osobe ne poznaju svoje osjećaje sve dok oni ne eksplodiraju.

Obično su oni u svom roditeljskom domu naučili da su fizička razračunavanja nešto sasvim normalno u ponašanju i ne znaju nikakav drugi način za razrješenje konflikta.

Jako su implusivni i naglo postaju nasilni, bez razmišljanja o mogućim posljedicama svojih djela.

Ti parovi prihvataju nasilje, a ponašanje smatraju nasilnim samo ako se izmakne kontroli odnosno ako je van društvenih normi.

Četvrta grupa nasilnika su muškarci čiji problem potiče od neke bolesti, nekog neurološkog oboljenja, tumora mozga, neke povrede ili pijenja i drogiranja.

ZAŠTO MUŠKARCI ZLOSTAVLJAJU SVOJE ŽENE?

Muškarci zlostavljaju žene zato što javno mišljenje podržava tradicionalne porodične odnose i muški autorit a sindrom maltretiranja je ujedno i uzrok i rezultat stereotipnih uloga i nejednakih odnosa moći između muškaraca i žena.

Prihvatajući sudbinski svoju ulogu žena, nesvjesno, doprinosi nasilju nad sobom.

Osim toga, niz institucija podržava i čuva muški autoritet i kontrolu nad ženama.

Različiti sistemi kao što su religijski, ekonomski, obrazovni, socijalni, pravni, kulturološki, komunikacijski podržavaju moć, privilegiju i prestiž muškaraca kao klase nadre-

đene ženama i muža kao nadređenog svojoj ženi.

Većina nasilnih osoba su u dobi između 26 i 35 godina, a onda dolazi kategorija od 36 do 50 godina. 40% muškaraca koji tuku žene, također, tuku i svoju djecu.

Analiziranje muškog nasilja karakterizira se sa:

- **Uživanje alkohola** – najčešća je isprika za nasilno ponašanje, a u svakom slučaju njegovo ponašanje je, često, i gore kada konzumira alkohol ili drogu. Mnoga istraživanja pokazuju da je od 40% do 90% fizičkog nasilja među parovima uključeno pijenje alkohola.
- **Sklonost ljutnji**, nesposobnost da se izađe na kraj sa normalnim frustracijama koje su u sklopu jedne intimne veze (npr. teškoće kod parkiranja automobila, gužva u saobraćaju), i da se reagira više nego što je primjereno takvoj situaciji često prelazi u nasilje kao rješenje tog problema npr: muškarac koji često udara šakom od zid, lomí predmete, baca stvari, jednog dana će sve to da usmjeri na blisku osobu.
- **Ekstremna posesivnost** se manifestira u izoliranju i stalnoj kontroli partnerice (zabrana izlaska u dvorište, na ulicu, zabrana razgovaranja na telefon...). Dok muškarac nasilnik pokazuje tendenciju da bude asocijalan, istovremeno voli da bude u društvu svoje vlastite porodice ili prijatelja a nijedno od toga ne dozvoljava svojoj partnerici.
- **Ekstremna ljubomora** proizlazi iz intenzivne, iracionalne ljubomore koja može proizaći iz muškarčeve

vlastite nesigurnosti, projekcije ili njegove vanbračne seksualne veze.

- **Nasilnost prije braka**, fizičko nasilje u vrijeme zabavljanja, čak i u jednom pojavljivanju, "garancija" je za kasnije nasilje.
- **Verbalno nasilje**, u velikom broju slučajeva prati fizičko nasilje. Žena je obasuta najpogrdnijim riječima koje je obezvrjeđuju i potcjenjuju (kurvo, kravo, neuredna si, zapuštena i sl.)
- **Odrastanje u nasilnoj porodici** - 80 % nasilnih partnera su bili izloženi nasilju još kao djeca ili su, pak, bili svjedoci nasilja nad svojim roditeljima. Ako su roditelji vršili nasilje nad svojim djetetom veće su šanse da će to dijete, kad odraste, biti nasilno prema svojoj ženi i djeci.

Nepredvidivo ponašanje nasilnika

- žena često ne može predvidjeti šta će dovesti do toga da je partner tuče. Jednog dana je tolerantan, a drugi dan je toliko pretuče da dospije u bolnicu (npr. zbog preslanog ručka).

- **Minimiziranje vlastite nasilnosti** - nasilnik često minimizira i poriče svoje nasilje bilo sebi bilo drugima. On, ustvari, zavarava samog sebe govoreći..... "Nisam je udario, samo sam je malo gurnuo i dr". Svijest o njegovom vlastitom ponašanju je potpuno potisnuta. Ne primjećuje povredu koju je on sam prouzrokovao i često dan nakon što je prouzrokovao tu povredu pita "Šta ti se to desilo?"
- **On ima uske poglede**, njegov način mišljenja i postupanja je jedini način i isključiv je u tome da on

sam odlučuje, mada je uvjerava da sluša njeno mišljenje.

- **Razloge nasilja traži u vanjskim okolnostima**, odnosno muškarac koji tuče ženu je pravi majstor u prebacivanju krivice na vanjske događaje za svoje vlastito ponašanje.
- **Nizak nivo samopoštovanja** - osjećaju se nemoćni i beskorisni sa niskim mišljenjem o samom sebi.
- **Muškarac – škrtač**: jedan od načina koji muškarac koristi da bi kontrolisao ženu je taj što zadržava čvrstu kontrolu nad njihovim finansijama. Može se desiti da žena mora da moli i za najmanju sumu novca. Za nju je teže da ode od kuće ako uopšte nema novca.
- **Posmatra ženu kao objekt**, on ne posmatra žene kao ljudska bića, one su za njega imovina ili seksualni objekti.
- **Nasilnost prema trudnoj partnerici** - ponekad postoji više nasilja ako je partnerica trudna ili neposredno nakon poroda. Čini se da muškarci koji maltretiraju ženu žele da ona zatrudni s njim možda da bi zadržali njenu zavisnost, iako često izgleda da oni ne žele ulogu oca, niti da podižu dijete.
- **Zlostavljanje djece** - uporedo sa zlostavljanjem žene on ponekad tuče i svoju djecu tako da žena često kaže....." Mogla bih izaći na kraj s njim da tuče samo mene, ali kad je udario i dijete, tog dana sam otišla".
- **Mračna i svijetla strana nasilnika** - on je prijatan i šarmantan u periodima "predaha" od nasilja i prema vani gradi "izgled" dobrog momka. Muškarci koji imaju pro-

blem s nasiljem pokazuju ponekad drastične promjene ličnosti. Oni su veliki dio vremena puni nježnosti i ljubavi, tad se žena zaljubljuje u njega i nastavlja da ga voli. On se, s vremena na vrijeme, u prilično predvidljivim ciklusima, pretvara u neku vrstu zvijeri. Ova mračna strana njegove ličnosti pojavljuje se samo kod kuće, a neki stalno prema javnosti pokazuju samo svoju svijetlu stranu. Ova njegova dvostruka perfidnost prema partnerici treba da se ima na umu kod pružanja pomoći nasilniku, jer često ne vjeruju ženi kada govori o njegovim monstroznostima.

- **Njegovo kajanje** - nasilnik uvijek želi imati drugu šansu, kaže da će se promijeniti, da to neće ponoviti...!?

KAKO PREPOZNATI ŽRTVU?

Žrtva, isto kao i nasilnik, može poticati iz svih rasa, klasa, etničkih grupa, religija, profesionalnih opredjeljenja, dobnih skupina i oba spola.

Žrtva je jedva u stanju da shvati šta joj se događa.

Reagira sa **nepovjerenjem i smetenošću**.

Vrlo često prva reakcija je nevjerovanje, "to ne može biti istina, to se meni ne događa..."

Ona nije svjesna u potpunosti svoje realnosti, kao da je obamrla, često je dezorjentisana i izgubljena.

Smetena je, doživljava poteškoće pri prepričavanju, misli su joj nepovezane, bespomoćna je i vrlo često reaguje kao uplašeno dijete.

Emocionalno je otupljena (zaleđena), neke radnje izvodi automat-

ski a, ustvari, najčešće nije svjesna svoje realnosti.

GDJE SU KORIJENI NASILJA?

Trauma u najranijem djetinjstvu (primarna porodica) koja se ponavlja formira i deformira ličnost. Dijete koje živi u zlostavljajućoj sredini suočeno je sa izuzetno teškim zadacima adaptacije.

1. Ono mora da nađe način da sačuva osjećaj **sigurnosti** u situaciji koja je potpuno **nesigurna**;
2. Da sačuva **kontrolu** u situaciji koja je potpuno **nepredvidiva**;
3. Da sačuva **snagu** u situaciji potpune **bespomoćnosti**;

Dijete koje je nesposobno da se brine o sebi i da se zaštiti živi u potpunoj ovisnosti od odraslih osoba, a ukoliko nema dovoljno brige i zaštite odraslih izgrađuje nedovoljno zrele sisteme psiholoških odbrana.

Odrastanje u nasilnoj sredini potpomaže razvoju abnormalnih stanja svijesti i vrlo različitih simptoma, i tjelesnih i psihičkih. U toku svog razvoja djeca doživljavaju, ponekad, toliko strašne situacije da to ne mogu da iskažu ni riječima.

U najranijem djetinjstvu ove osobe doživljavaju veoma teške i zatrašujuće scene i situacije koje odgovaraju najstrašnijim srednjevekovnim mučenjima.

Kod ovih osoba razvijaju se multipli poremećaji ličnosti.

Zbog nasilja u porodici djeca nisu u stanju da razviju bazičnu emocionalnu sigurnost, povjerenje, kao i odnos prema drugim ljudima.

Ova djeca žive u sredini koja zahtijeva da svoju volju potpuno podrede željama nasilnika.

Ovakvo zlostavljano dijete živi bez nade i značenja u sopstvenu vrijednost, ono obično zapada u potpuni očaj, nešto što nijedno dijete ne može podnijeti.

Zbog ovakvog stanja, ono kasnije, u pubertetu, a posebno u adolescentnom dobu pokazuje različite vrste poremećaja: razne vidove seksualnih poremećaja, narušenih intimnih veza, promiskuiteta, suicidalnosti, depresije, narkomanije, alkoholizma i sl.

KAKO IZAĆI IZ KRUGA NASILJA?

Osnovni simptom traume je udaljanje od drugih ljudi i slabljenje veze s njima. Prvi stepen oporavka preživjelih zasniva se na osnaženju i uspostavljanju novih veza. Jedino kroz odnos sa drugim ljudima preživjela osoba iznova stvara vlastite psihološke moći koje su deformirane nasilničkim iskustvima.

Te moći podrazumijevaju osnovu za stvaranje **povjerenja, samostalnosti, inicijative, kompetencije, identiteta, intimnosti**.

Ove sposobnosti se mogu jedino obnoviti unutar odnosa sa drugim ljudima. Najbolji način izlaska iz kruga nasilja bio bi da osoba koja je preživjela nasilje-osim što prima savjete, podršku, ljubav i brigu od drugih, i sama postaje tvorac i nosilac tog oporavka, odnosno da preuzme odgovornost za samu sebe.

Ukoliko preživjela osoba odbacuje odgovornost sa samu sebe ili prijeti ozljeđivanjem sebe ili drugih i

tada ćemo poštovati njeno mišljenje, ali ćemo joj pružiti zaštitu koja će joj obezbijediti sigurnost.

Mi nastojimo da kroz terapijski rad ponovo radimo na osnaživanju žrtve, reduciranjem izoliranosti, smanjivanjem bespomoćnosti, ponovnim izgrađivanjem samostalnosti i osnaživanjem cjelokupne ličnosti.

Kroz cjelokupni tretman nastojimo stalno voditi računa da žrtva razvija odgovornost za svoj vlastiti život.

KRUG NASILJA

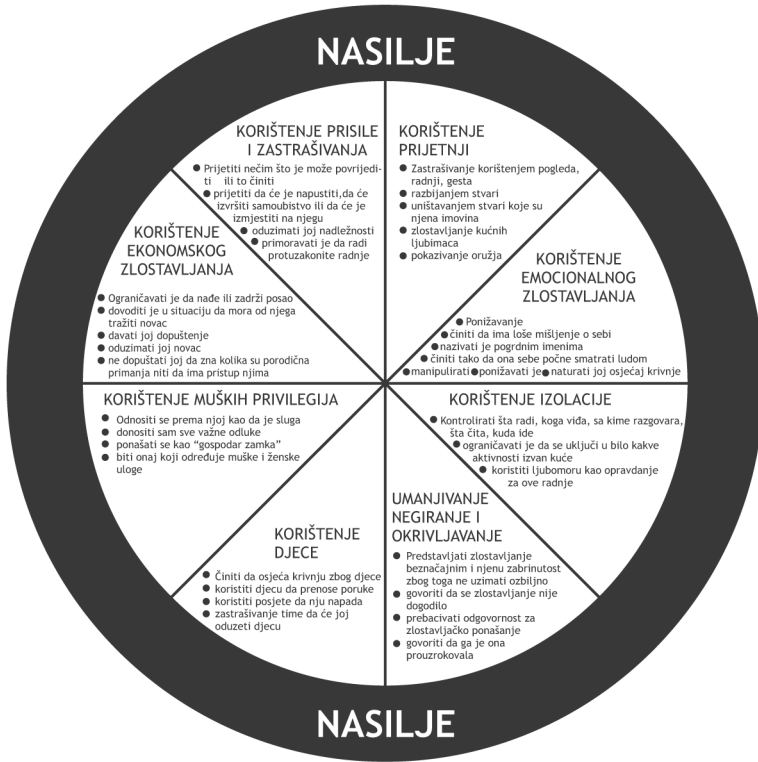
Dokumentiranjem širokog spektra slučajeva pomoću kojih nasilnici, na osnovu moći koju posjeduju u odnosu, kontroliraju žrtvu i stvaraju bazu na kojoj je moguće u odnos instalirati nasilje, sažeto su prikazani u tzv. "točku nasilja". Prepoznatljivost ovih mehanizama i u našoj sredini je i dokaz univerzalnosti pojave nasilja i njegovih mehanizama.

KRUG NENASILJA

"Točak nenasilja" je odgovor na prethodnu sliku i prikazuje model odnosa koji promoviraju ravnopravnost uz uvažavanje posebnosti svakog od partnera i promoviraju partnerske odnose. Nenasilje je svaki onaj postupak koji pospješuje prirodni rast i razvoj osobe, upotpunjava je i uzdiže kao vrijednost za sebe. Nenasilje podrazumjeva i sve postupake koji počivaju na poštivanju svakog pojedinačnog ljudskog bića i vrijednost života kao takvog. Ti postupci podrazumjevaju aktivnu, živu snagu, kreativnost i inventivnost.

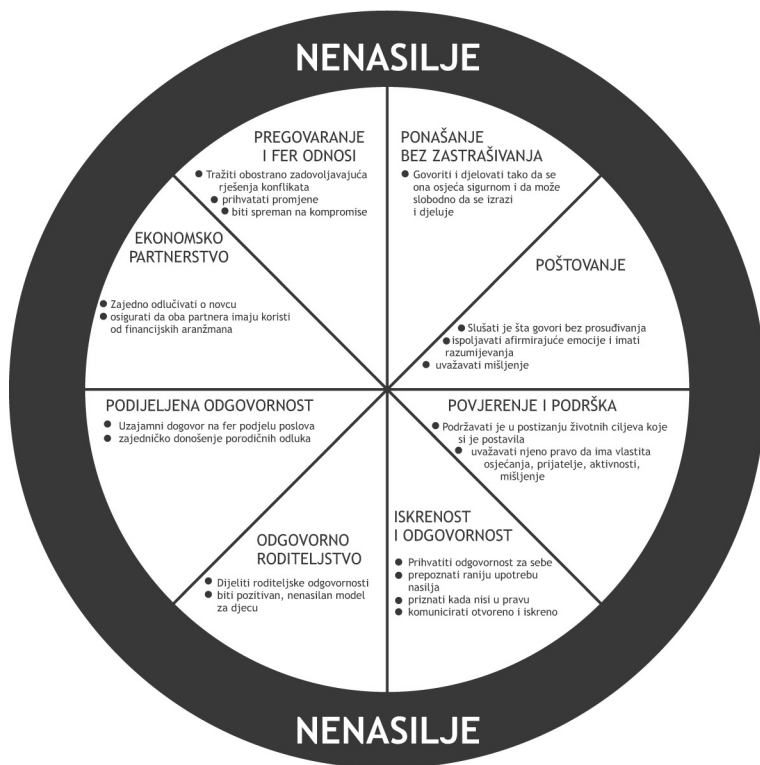
TOČAK NASILJA

IZVOR:
 projekt intervencija protiv nasilja u porodici
 Dulth, Minnesota

TOČAK NENASILJA

IZVOR:

Projekt intervencija protiv nasilja u porodici
Dulth, Minnesota

Želimo da kroz navedene slučajeve koji su uspješno riješeni približimo ovaj problem i sa praktične strane.

STUDIJA SLUČAJA X.Y

PREDMET: Smještaj u "Sigurnu kuću"

X.Y rođena 1957. god. u Sarajevu, primljena je u sklonište zbog fizičkog i psihičkog nasilja od strane muža. Udata, u braku je već 18 godina, majka dvoje djece, trenutno nezaposlena, lošeg zdravstvenog stanja.

Do početka rata brak se odvijao bez većih problema, odnosi unutar porodice su bili sređeni. Godine 1992. stanje u porodici se naglo mijenja, dolazi do naglog poremećaja u porodičnim odnosima između članova porodice, suprug počinje konzumirati alkohol, maltretirati porodicu.

Sin X.X. rođen 1986. god. u Sarajevu u 17. godini života odlazi od kuće, počinje piti alkohol. Jednu noć je otišao kod drugarice i napio se, nakon čega je odveden na odjel "Pedijatrije" KCK zbog ozbiljnog zdravstvenog stanja koje je prouzrokovao alkohol. Za njegove roditelje to je bio pravi šok, otac je čekao sina iz bolnice spreman da ga pretuče i na taj način kazni za loše ponašanje.

Nakon tog incidenta u kući je bila haotična porodična situacija. X.Y, nemoćna, uzima sina, bježi od kuće i dolazi na smještaj u "Sigurnu kuću".

Na prijemu u "Sigurnu kuću" X.Y. je imala vidne tjelesne ozljede, po-

vredu oka koju joj je nanio muž udarcima. Nemoćna, pognute glave, skrštenih ruku dugo je plakala i govorila da joj je potpuno svejedno šta će se desiti u budućnosti jer nema više snage da se bori...!

Sin, X.X. prilikom prijema u sklonište nije imao vidnih tjelesnih ozljeda, sjedio je prekrštenih ruku izražavajući ironičan i buntovan stav prema ocu. Govorio je da ga mrzi, da je pijanica, seljak i sve ono što ne bi trebao biti... Imao je jaku glavobolju i nije želio dugo razgovarati.

Bilo je veoma teško realizovati prvi razgovor. X.Y je bila bezvoljna, ispoljavala je strah, bezpomoćnost, njeni neverbalni pokreti očiju, usana, ruku govorili su koliko joj je teško. Na njenom licu ogledala se ogromna životna patnja. Skoro da i nije mogla komunicirati jer bi plač blokirao svaku njenu riječ.

Sin X.X ispoljavao je ogorčenost, bezvoljnost, bijes koji je bio usmjeren ka ocu. Nekontrolisano je ponavljao **"Moj otac želi da budem kao on, kada sam mu rekao da ću probušiti uho zaprijetio mi je da će mi ekserom napraviti drugu rupu u uhu, ali bez obzira na njegove prijetnje ja sam to učinio..."**, **"on može piti, a ja sam se samo jednom napio i evo šta se desilo...!"**

Nakon smještaja u "Sigurnu kuću" započeo je i proces rehabilitacije X.Y. i njenog malodobnog sina. Psihosocijalnim tretmanom (suportivna, individualna terapija i grupni tretman) postignuti su vidni rezultati u pogledu psihosomatskog stanja. X.Y. je postala komunikativnija, uzimala je redovno terapiju, postala

je odgovornija, vodila je brigu o higijeni, pravilnoj ishrani, aktivno je surađivala i pokazala je interes za očuvanje i nastavak bračne zajednice.

Sin, X.X. je dobro surađivao sa timom i drugim korisnicima u skloništu, nije pokazivao nikakvu vrstu agresivnosti ni nasilja osim psihološku kada se spominjao otac, kuća i sl. Uporno je naglašavao majci da donese odluku da se razvede od oca...!?

Terapijski rad se paralelno odvijao i sa nasilnikom, u drugim odgovarajućim institucijama, kako bi se uspješno održala njegova apstinencija od alkohola.

U ovom vremenskom periodu od 15 dana, osim terapijskih postupaka, realizovano je suočenje u Centru za socijalni rad. U toku ovog postupka supružnici su razgovarali o rješavanju njihovog porodičnog problema, obostrano predlagali rješenja što je posebno važno kada su u pitanju djeca. Ovo suočenje je bilo veoma dinamično jer su se uloge mjenjale. X.Y. je prilično burno reagovala na suočenje, što se primjećivalo na njenom vanjskom izgledu. Kroz ovaj razgovor se moglo saznati da se X.Y. želi vratiti kući, ali da pri tome postavlja uslove mužu da ne pije, da je ne tuče i sl. U ovoj situaciji došlo je do promjene uloga kad je žrtva postala nasilnik, a nasilnik žrtva i-sve je išlo u krug. Kod oca je došlo do promjene u komunikaciji (svi uposleni CSR su se pojavili sa predrasudama da je otac nasilnik, ali se desilo nešto sasvim neočekivano. Očekivali da će se agresivno pona-

šati, da će biti onako kako on želi i da ne može drugačije...) ali kada je on došao počeo je da se izvinjava supruzi i sinu govoreći: "Ja znam da je moje ponašanje grozno... znam da nisam cvijeće... ali ja sam poštovao svog oca... kada sam imao 17 godina napustio sam kuću i tada mi nije bilo lako i ne bih želio da i moje dijete ode od kuće. Sve sam morao sam, imao sam dosta problema, ni od koga nisam bio emotivno prihvaćen..... moj sin sada radi sve suprotno od mojih očekivanja, a ja sam nemoćan tako da živim u stalnom strahu da će moj sin početi uzimati drogu, da će pobjeći od kuće...".

Nakon burnih reakcija, supružnici su mirno razgovarali iznoseći prijedloge za rješavanje problema što je sve rezultiralo pomirenjem. Svi članovi porodice redovno dolaze u Klub liječenih alkoholičara, učestvuju u grupnoj socioterapiji gdje, osim održavanja apstinencije od alkohola, rade i na jačanju svojih unutrašnjih kapaciteta i jačanju vještina u komunikaciji. Obavljenim terenskim posjetama konstatovano je da je stanje u porodici dosta stabilnije, muž apstinira, X.Y. obavlja uobičajne kućne aktivnosti, dijete ide u školu. ...! Ova vrsta tretmana nastavlja se i u narednom periodu.

Komentar:

Ovdje se radi o jednoj tipičnoj bosanskoj porodici koja je normalno tj. uobičajno funkcionisala do početka rata. Godine 1992, otac počinje da pije i da proživljava niz teških traumatskih ratnih iskustava

(majka je protjerana iz jednog dijela okupirane Bosne). N.N. je odrastao u porodici u kojoj je muškarac pater-familias, glava porodice. Iz dobivenih podataka dolazimo do saznanja da je otac N.N. bio nasilan, agresivan zbog prekomjernog pijenja, što je uzrokovalo poremećaj porodičnih odnosa i razvoda braka njegovih roditelja nakon 30 godina zajedničkog života. N.N. je, vrlo mlad napustio kuću, što je dovelo do emotivne bazične nesigurnosti. N.N. nije mogao da se samorealizuje u svim ulogama što potvrđuje i to da je imao neuspjeli brak iza sebe iz kojeg ima jedno dijete, a trenutno je u braku u kojem ima dvoje djece; to potvrđuje teorijsku postavku da nasilnici potiču iz nasilne porodice.

STUDIJA SLUČAJA N.N.

PREDMET: Smještaj u "Sigurnu kuću"

N.A. je rođena 1964. god., nezaposlena, nikada nije zasnivala radni odnos, završila osam razreda osnovne škole, udata, majka troje malodobne djece;

Muž N.S. je rođen 1960. god., po zanimanju električar, SSS, nezaposlen, sa 3 godine radnog staže, oženjen, otac troje malodobne djece;

Porodica N.N. je potpuna, petočlana povratnička porodica, sa poremećenim porodičnim odnosima, stalno nastanjena u jednom dijelu Republike Srpske;

Supružnici N.N. su zaključili bračnu zajednicu godine 1987. U toj bračnoj zajednici rođeno je troje malodobne djece i to: kćerka N.E.

rođ. 1990. god., učenica VI razreda osnovne škole, sin N.R. rođ. 1992. god., učenik V razreda osnovne škole i najmlađa kćerka N.L. rođ. 1999. god., predškolski uzrast.

Odnosi u braku N.N. su bili dobri sve do početka rata. Tokom rata, kada se imenovani sa članovima svoje porodice morao iseliti u bratovu kuću na područje Federacije BiH, dolazi do narušavanja porodičnih odnosa, N.S. se povremeno počinje opijati, vraća se kući kasno navečer i u takvom stanju počinje maltretirati suprugu i djecu. Razlog za opijanje pronalazi u teškoj materijalnoj situaciji u kojoj se u toku i poslije rata našla njegova porodica.

Godine 2001. porodica N.N. se vraća u prijeratno mjesto stanovanja u Republici Srpskoj. Njihova kuća je u toku rata sasvim devastirana i porušena. Putem humanitarnih organizacija supružnici N.N. uspijevaju napraviti kuću koja je u fazi izgradnje, nemaju osnovne uslove za normalan život (struju, vodu i sl.).

Prije pola godine N.A. je smještena u "Sigurnu kuću", a zbog fizičkog i psihičkog zlostavljanja od strane supruga N.S. koji je hronični alkoholičar.

Sin N.R. je ostao u kući jer nije uspio sa majkom i sestrama pobjeći. Dječak je u "Sigurnu kuću" došao dan poslije prijema majke. U kasnijem razgovoru sa dječakom saznajemo da je on, te noći kada je majka otišla sa sestrama, pobjegao u šumu. Ta noć je bila stravična za njega. Popeo se na jedno drvo u šumi jer su ga napali bijesni psi lutilice. Tu je proveo dugu i nezaboravnu noć.

Na prijemu u "Sigurnu kuću" N.A. je izgledala stravično, ispod očiju je imala crne hematome od udaraca šakom. Njeni očni kapci su bili natečeni i ljubičasto crne boje. Kosa joj je bila potpuno počupana, samo je formalno stajala na njenoj glavi, a ona rukom nije mogla dotaći glavu jer je imala nesnošljive bolove.

Kaže da joj je muž počupao kosu kada je njenom glavom lupao o kuhinjski pod.

Kćerke N.E. i N.L. su na prijemu izgledale veoma potišteno, povučeno, pognute glave, imale su prazan pogled. Dugo nisu govorile ništa. Starija kćerka N.E. je plakala, nije govorila ništa, lomila je ruke.

Prvi prijemni razgovor sa porodicom N.N. bio je veoma bolan. Svi članovi bili su u velikom šoku od prethodnih događanja. N.A. je na početku istakla da maltretiranje od strane muža traje godinama, da ona i djeca preživljavaju nezamislive stvari koje su strašne, bolne, neizdržive. Čak je istakla da joj je suprug odsjekao motornom pilom palac na ruci jer je htio kazniti.....

I, zaista, to su bile nezamislive stvari koje prevazilaze ljudsku prirodu. Strah koji su svi osjećali ogledao se u njihovim očima.

Nakon prijema svi članovi porodice podvrgnuti su psihosocijalnom tretmanu "Sigurne kuće" (individualna, grupna terapija uz suportivnu terapiju). Realizovano je i suočenje imenovanih u jednoj od državnih institucija. Djeca su, takođe, prisustvovala sučenju. N.S. je obećao da će prestati piti, da ih neće više maltretirati. Tog dana je donio djeci mno-

go poklona i po prvi put u životu ih poljubio.....!

Nakon tog suočenja došlo je do pomirenja, N.A. se, sa djecom, vratila kući.

Poslije godinu dana N.A. se ponovo vraća, sa djecom, u sklonište. Situacija kod kuće se ništa nije promijenila. Muž N.S. je nastavio da pije i da maltretira porodicu.

Ponovni dolazak u sklonište nije predstavljao problem za nju i djecu, veoma brzo su se adaptirali. Djeca su nastavila školovanje, ona se odmah zaposlila. U skloništu je ispunjavala redovno sve svoje obaveze, pokazivala je jednu kvalitetnu saradnju.

U toku njenog ponovnog boravka bila je uključena u individualnu suport terapiju i pakazala je dosta interesa da upozna mogućnosti kako da pomogne svojoj djeci i svom mužu.....?

Zapravo njeno pitanje je bilo najčešće kako da pomogne svome mužu da prestane piti. Nakon šest mjeseci boravka u Skloništu i vrlo rijetkih telefonskih komunikacija sa muževljevim bratom, pojavio se ipak, i muž, nenajavljeno, trijezan i zainteresiran za komunikaciju sa djecom i ženom.

I pored naših savjeta da se isti uključi u tretman liječenja od prekomjernog pijenja i da svi kao porodica, bar neko vrijeme provedu u terapijskim postupcima, nismo mogli postići odgovarajući dogovor. N.A. je zajedno sa djecom napustila sklonište i vratila se svome mužu...!?

Komentar:

Radi se o siromašnoj, izbjegličkoj porodici, iz nižih društvenih slojeva, žena je skromnog obrazovanja i žrtva je porodičnog nasilja. Alkohol se uzima kao jedan od glavnih uzroka nasilničkog ponašanja. Očito je da je posttraumatski stresni poremećaj i pijenje važna komponenta u nasilničkom ponašanju i kućnom zlostavljanju.

Zašto je N.A. živjela u nasilnoj vezi i nakon prekida ponovo mu se vraćala??

Očito je, da je predrasuda da se udala za takvog čovjeka i rodila troje djece bila jača od svih psihičkih i fizičkih napora koje je preživjela. S obzirom da je odrasla u patrijarhalnoj porodici, udaja joj je predstavljala smisao života i, živi sa brojnim predrasudama kao što su:

- vjeruje da on stvarno nije takav, da je kriv alkohol,
- sramota je da prizna da brak nije uspio
- potcjenjuje sebe, boji se da se neće moći sama brinuti o sebi, a posebno o djeci
- ne želi da je drugi kritiziraju
- misli da je djeci potreban otac
- strah ju je da djeca neće moći odrasti bez oca
- boji se da će je djeca otkriti što ih je odvojila od oca
- ne pozna svoja prava.

Naše je mišljenje da se radi o jednoj visoko traumiranoj porodici, a što je nastalo teškim ratnim iskustvom.

N.A. kao žrtva reagirala je sa izrazitom bespomoćnošću, nepovjerenjem, općom konfuzijom, difuznim strahom, nevjerovanjem i osjećajem tuposti.

Nakon izvjesnog vremena N.A. se polako prilagođavala svakodnevnom životu, ali je kroz to proživljavala čitavu skalu bolnih emocija kao što su:

- ljutnja
- strah
- krivnja
- tuga

Njeno se raspoloženje stalno mijenjalo i ona je ponovo proživljavala te teške situacije. Vanjskom svijetu izgledalo je kao da se ona uhvatila u koštac sa događajem, ona je bila mirna i pravila se kao da se ništa nije desilo; međutim ona se samo prividno prilagodila racionalizirajući, na gore navedene načine, strahove koji su se ticali muža. Ona je, očito, izgradila odbrambene mehanizme da zaboravi taj konflikt, da ne obraća pažnju na neke prijeteće ranije situacije i da izbjegava misli koje asociraju na stres.

Teško traumatsko iskustvo nastalo ratnim događanjima dovelo je N.S. do paradoksalnih reakcija i smanjenja osjetljivosti. Narušene su sposobnosti za održavanje bliskih komunikacija čak sa ženom i djetetom, a uzimanje alkohola dovelo je samo do smanjivanja napetosti i djelimičnog reduciranja navedenih simptoma traumatskog stresa.

18

KRUG BORBE PROTIV NASILJA

“Svaka žrtva ima pravo na pomoć”

PREKIDANJE KRUGA NASILJA

Osnovni princip u radu sa nasilnicima je pravilna komunikacija sa klijentima koji se nalaze u stanju potrebe za zaštitom.

Klijenti, obično, nude obilje neverbalne komunikacije koja se ispoljava kroz vanjski izgled, pokrete i sl.

Žrtva, obično, dolazi pretučena, u modricama, uplakana, uplašena, spuštenog pogleda, u grču i sl.

Vanjski izgled žrtve odaje njeno unutrašnje psihičko stanje koje, najčešće, nije moguće iskazati riječima. Terapeut mora imati na umu da je šutnja klijenta nekada potrebna i da u tim momentima ne treba forsirati klijenta da priča jer to može izazvati šok.

Važno je da terapeut prilikom prvog prijema žrtve na razgovor uspostavi jedan kontakt koji je protkan empatijom i razumjevanjem. Klijent u terapeutu treba vidjeti osobu od povjerenja koja će joj pomoći, razumjeti njen problem.

Također je važno da se razumije da mnogi nasilnici svih tipova u javnosti imaju vrlo smiren i racionalan pristup, čak i u policijskoj stanici ili centru za socijalni rad, nakon što su žestoko izudarali ženu. **Oni, zapravo, samo u kući pokazuju svoju nasilnu, iracionalnu stranu.**

Jako je bitno da terapeuti koji rade sa klijentom pri prvom kontaktu ne počinju terapijski rad s predrađudom (npr: i ona je kriva kao i on-rečeno bez prethodnog terapeutovog kontakta sa žrtvom.....!!).

Ulaskom u jedan terapijski odnos terapeut se obavezuje na poštovanje klijentove autonomije da ostaje neutralan i nepristrasan.

Nepristrasan stav terapeuta znači da bi se on klonuo svoje vlastite moći nad klijentom kako bi zadovoljio svoje potrebe, a neutralan znači da ne drži ni jednu stranu ni ti pokušava da usmjeri njegove vlastite odluke.

Terapeut mora stalno imati na umu da je klijent odgovoran za svoj život i da je osnovni princip u terapiji da ga osnaži i da pokrene unutrašnju moć klijenta.

Osoba koja je pod nasiljem traži prvo sigurno mjesto i prvi korak je osiguranje tog utočišta.

Za njih je neophodno potrebno da se smjeste što je moguće prije na neko sigurno mjesto gdje će se osjećati bezbjedno i gdje će dobiti odgovarajući psihosocijalni tretman. Kroz ovakav vid psihosocijalne zaštite mi im dajemo mogućnost da ponovo prepoznaju svoje unutrašnje moći, snagu i svoje kapacitete, a što se već tri godine provodi u ustanovi za zbrinjavanje žrtava nasilja "Sigurna kuća".

LITERATURA

1. Grupa autora Medica "Priručnik za pomagače i pomagačice koji rade sa žrtvama i preživjelim nasilja"; Zenica, oktobar 2001. godine
2. Horowitz, M., Wilner, N., & Alvarez, W. (1979.). Impact of Event Scale; A measure of subjective stress. *Psychosomatic Medicine*, 41, 209-218.
3. Judith Lewis Herman, M.D "Trauma i oporavak" Svjetlost, Sarajevo 1997. godine
4. Per Elis Eliasson "Muškarci, žene i nasilje"; izdavač: "Žene ženama"-Sarajevo 2002. godine
5. Rolf. J. Kleber & Danny Brom u saradnji sa Peter B. Defares "Svladavanje traume"
6. Emina Kapetanović – Bunar "Alkoholizam – život na dva kolosijeka" "Globus"- Zagreb, 1985. godine
7. Drugi pogled II "(NE) ŽIVJETI SA NASILJEM"; Zenica, april 1999. godine

SADRŽAJ

- 3 UVOD
- 3 ŠTA JE NASILJE?
- 4 VRSTE NASILJA
- 5 KAKO PREPOZNATI NASILJE?
- 6 KAKO PREPOZNATI NASILNIKA?
- 7 ZAŠTO MUŠKARCI ZLOSTAVLJAJU SVOJE ŽENE?
- 9 KAKO PREPOZNATI ŽRTVU?
- 9 GDJE SU KORIJENI NASILJA?
- 10 KAKO IZAČI IZ KRUGA NASILJA?
- 10 KRUG NASILJA
- 10 KRUG NENASILJA
- 13 STUDIJA SLUČAJA X.Y.
- 15 STUDIJA SLUČAJA N.N.
- 19 PREKIDANJE KRUGA NASILJA

Izdavač: Fondacija lokalne demokratije • Za izdavača: Jasmina Mujezinović •
Lektor: Mirjana Mičunović • Dizajn: Asim Dželilović • Štampa: CPU, Sarajevo •
Za sve informacije obratite se Fondaciji lokalne demokratije, Bravadžiluk bb,
71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina, Tel/Fax: + 387 33 236-899, 237-240,
E-mail: barsa@bih.net.ba, adl@bih.net.ba • Godina izdavanja: 2003.